

หน้าที่อุปลักษณ์ในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13

Functions of Metaphors in “Deaw 13” Performance (13th Stand-Up Comedy)ธรรมวัฒน์ พัฒนาสุทินนท์ (Thammawat Phatthanasutinon)^{1*}

Received: April 18, 2025

Revised: August 4, 2025

Accepted: August 5, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หน้าที่อุปลักษณ์ในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 ของ อุดม แต่พานิช โดยใช้แนวคิดหน้าที่อุปลักษณ์ของ Goatly (1998) และเก็บข้อมูลจากวีดิทัศน์การแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 ทางแอปพลิเคชันเน็ตฟลิกซ์ (Netflix) ความยาว 2 ชั่วโมง 52 นาที ผลการศึกษาพบว่า อุปลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนมี 4 หน้าที่ ได้แก่ ถ่ายทอดความคิด ถ่ายทอดความคิดและบุคคลสัมพันธ์ บุคคลสัมพันธ์ และเรียบเรียงความ อุปลักษณ์ที่พบมีมากกว่าหนึ่งหน้าที่ในเวลาเดียวกัน ทั้งนี้ หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดและบุคคลสัมพันธ์ และหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ มีบทบาทสำคัญในการสร้างอารมณ์ขัน เสียดสี และประชดประชันประเด็นทางสังคมซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นอีกว่า อุปลักษณ์มีได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิดเท่านั้นแต่ยังมีบทบาทในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงกับผู้รับสาร ตลอดจนลำดับความให้เกิดสารัตถภาพในวีดิทัศน์อีกด้วย

คำสำคัญ: อุปลักษณ์, หน้าที่อุปลักษณ์, เดี่ยว 13, เดี่ยวไมโครโฟน

Abstract

This research aimed to analyze the metaphors and their functions in Udom Taepanich's 13th stand-up comedy performance, using the metaphor function framework proposed by Goatly (1998). The data were collected from a 2-hour-and-52-minute performance available on Netflix. The study found that the functions of the metaphors identified were categorized into four roles: ideational function, interpersonal and ideational function, interpersonal function, and textual function. It was found that the metaphors often served more than one function simultaneously. Among these, the interpersonal-and-ideational function and the interpersonal function played a crucial role in creating humor, satire, and irony regarding social issues-key features of this stand-up comedy. The findings also indicated that metaphors did not merely convey abstract concepts, but also facilitated the interaction between the performer and the audience, as well as contributed to textual coherence within the performance segments.

Keywords: Metaphors, Functions of Metaphors, Deaw 13, Stand-Up Comedy

¹ ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Department of Thai Language, Faculty of Humanities, Kasetsart University

*Corresponding Author, Email: thammawat.p@ku.th

บทนำ

การแสดงเดี่ยวไมโครโฟน (stand-up comedy) เป็นการแสดงที่ผู้แสดงยืนพูดคุยเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อสร้างความสนุกสนานให้กับผู้ชมโดยตรงในลักษณะที่ดูเหมือนเป็นธรรมชาติ (รวมตำนาน “นักพูดเมืองไทย” ผู้มาก่อนกาล Stand-Up Comedy, 2567; Zoglin, 2025) การแสดงประเภทนี้เป็นการเล่าเรื่องให้ผู้ชมจำนวนมากฟังด้วยการเล่าเรื่องตลกเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ เช่น การเมือง สังคม เพศสภาพ วิถีชีวิต (ย้อนดู “เดี่ยว โน้ส อุดม” สะท้อนสังคมอย่างไร?, 2567) ควบคู่ไปการเสียดสีประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม ทั้งนี้ในประเทศไทยมีนักแสดงเดี่ยวไมโครโฟนมาแล้วหลายคน อาทิ ทินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ ที่ได้รับฉายาว่า “ต้นตำรับนักพูดเมืองไทย” โดยเป็นการแสดงพูดเล่าเรื่องสดให้คนดูฟัง มีการร้องเพลงแทรกบ้าง เนื้อหาการพูด ลักษณะเป็นวิชาการที่สอดแทรกแง่มุมที่ชวนให้เกิดอารมณ์ขัน หรือ จตุพล ชมภูนิช ที่เน้นเรื่องราวที่เล่าสนุก ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการสร้างแรงบันดาลใจ และเกี่ยวข้องกับโลกคนทำงาน รวมถึงให้ข้อคิด ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง (รวมตำนาน “นักพูดเมืองไทย” ผู้มาก่อนกาล Stand-Up Comedy, 2567) อย่างไรก็ตาม ผู้แสดงเดี่ยวไมโครโฟนที่ได้รับความนิยมมากในประเทศไทยอีกคนหนึ่ง คือ อุดม แต่พานิช หรือ “โน้ต” ซึ่งได้เริ่มทำการแสดงครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2538 จนมาถึงการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งล่าสุด คือ ครั้งที่ 13 ใน พ.ศ. 2565 (สุพัฒน์ ศิวะพรพันธ์, 2567) ที่มีการบันทึกและเผยแพร่ทางแอปพลิเคชันเน็ตฟลิกซ์ (Netflix) อาจกล่าวได้ว่าระยะเวลาเกือบ 30 ปี ของการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนข้างต้นแสดงให้เห็นว่าได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก

ทั้งนี้ ประเด็นด้านภาษาในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนของอุดม แต่พานิช อรรถกัญญา อนันต์ทรัพย์สุข (2559, หน้า 3-4) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ความแตกต่างระหว่างการแสดงของอุดม แต่พานิช กับผู้แสดงที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ คือ การใช้ถ้อยคำนัยแฝง (verbal irony) ซึ่งเป็นนัยสนทนา (conversational implicature) รูปแบบหนึ่งเช่นเดียวกับอุปลักษณ์ (ณัฐพร พานโพธิ์ทอง, 2556, หน้า 83) ที่เป็นการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งเพื่อทำให้ความหมายชัดเจนขึ้นหรือทำให้เห็นภาพได้ชัดเจน โดยสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบอีกสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป), 2560, หน้า 278; ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2542, หน้า 250) ผู้รับสารจึงต้องตีความความคล้ายคลึงของสิ่งสองสิ่งที่น่ามาเปรียบเทียบกัน จึงจะเกิดความเข้าใจ (Grice, 1975, p. 53) นอกจากนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนเป็นกลุ่มข้อมูลที่น่าสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หน้าที่อุปลักษณ์ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการแสดงคือการสร้างความขบขันและความบันเทิงแก่ผู้ชมด้วยการกล่าวถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้ชม อาทิ ชีวิตส่วนตัว เศรษฐกิจ การเมือง อีกทั้ง การแสดงประเภทนี้เป็นการเล่าเรื่องประเภทหนึ่งโดยไม่มีภาพประกอบ อุปลักษณ์น่าจะทำให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจต่อบางประเด็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตลอดจนการใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบบางสิ่งที่คุณสมบัติหรือมีความเข้าใจน่าจะทำให้สามารถตีความอุปลักษณ์และเกิดความขบขันขึ้นได้ ดังตัวอย่าง 1 และ 2

ตัวอย่าง 1 “...ปีบลิ้วแบบซุ่มอินเข้าไปที่หน้าทีจุ่มกที่คางคือซุ่มเข้าไปแบบเห็นลิ้วแบบ 3 มิติอะ นึกออกปะ คือแล้วมีหัวลิ้วให้เล็กลงมากมาย ไม่ว่าจะป็นลิ้วหัวดำนี่ก็ออกปะ คำแบบไม่ใช่ตำธรรดานะ คำปริตแบบเหมือนผิวของขนุนที่มันแก่ ๆ อะ มันดำ ๆ แบบเรียงติดกันแบบ อี้ย นี่ไม่จริงมั้ง ไม่จริง ๆ แล้วเขาก็เอาเข็มอะ สะกิดไปที่ปลายหัวเพื่อเปิดทางหลังจากนั้นปีบด้วยมือหรือด้วยเหล็ก พอปีบไปเสร็จก็ปีบเป็นแผล ลิ้วมันจะผุดขึ้นมาเหมือนหนอนแบบเป็นลิบ ๆ ตั๋ว...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

ตัวอย่าง 2 “...งานศพมันแบบ มันยุ่งยากตั้งแต่ เอ่อ หน้าที่จอตรงแล้วอะ โดยเฉพาะใครไป
วัดธาตุทอง พอนึกออกมะ คือ หายากยิ่งกว่าพารากอนมะมึง วนเข้าไปหอะ วนไป ๆ...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จาก ตัวอย่าง 1 อุดมเล่าประสบการณ์ชมคลิปบ๊อบบี้ทางยูทูปและใช้อุปลักษณะเพื่อเปรียบเทียบสื่
ที่ตัวเองชมว่ามีลักษณะอย่างไร ดังที่พบถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ “คำพรีดแบบเหมือนผิวของขนุนที่
มันแก่ ๆ” และ “ผุดขึ้นมาเหมือนหนอนแบบเป็นลิบ ๆ ตัว” เพื่อช่วยให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจในสิ่งที่กำลัง
สื่อสาร ส่วนตัวอย่าง 2 อุดมกำลังเล่าประสบการณ์การไปร่วมงานศพของตนเองว่าหาที่จอตรงลำบาก
จึงพบการใช้ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ “หายากกว่าพารากอนมะมึง” เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า
ที่จอตรงในวัดดังกล่าวหายากเพียงไร ทั้งนี้ หากพิจารณาบริบทของข้อความที่ปรากฏแวดล้อมถ้อยคำแสดง
การเปรียบเทียบแล้ว อุปลักษณะที่พบไม่ได้เพียงแต่มีหน้าที่เพียงการทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจชัดเจนมากขึ้น
เท่านั้น แต่อาจจะมีหน้าที่อื่นด้วย จึงน่าสนใจศึกษาต่อไปอีกว่าอุปลักษณะที่พบมีหน้าที่ในการสื่อสารอย่างไร

จากการทบทวนงานวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาหน้าที่อุปลักษณะมักใช้แนวคิดของโกทลี
(Goatly, 1998; ศุภชัย ต๊ะวิชัย, 2561, หน้า 208-209) อย่างไรก็ตาม ประเด็นการศึกษาหน้าที่อุปลักษณะ
ในบริบทต่าง ๆ มีผู้ศึกษาไว้แล้วด้วยกลุ่มข้อมูลที่หลากหลาย อาทิ การสนทนาของผู้ใช้ภาษา วากรรมการเมือง
ตำราการแพทย์ ศาสนา อย่างไรก็ตาม ข้อมูลอีกกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่เคยมีผู้ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะ คือ การเล่าเรื่อง
ตลก ทั้งนี้ แม้ว่าจะมีผู้ศึกษาบริบทการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนของอุดม แต่พานิช ไว้บ้างแล้ว อาทิ งานวิจัยของ
อรกัญญา อนันต์ทรัพย์สุข (2559) เรื่องถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 7-10 ของอุดม
แต่พานิช เพื่อศึกษาลักษณะของถ้อยคำนัยผกผันในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 7-10 ผลการวิจัยโดยสังเขป
พบชนิดของถ้อยคำนัยผกผันตามลักษณะ 4 ลักษณะ ได้แก่ การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกับถ้อยคำ
ใกล้เคียง การกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้หรือไม่สมเหตุสมผล การกล่าวเน้นให้เกินจริงอย่างมาก และการใช้
ถ้อยคำนัยผกผันแบบเสียงสะท้อนกลับ ส่วนชนิดของถ้อยคำนัยผกผันที่พิจารณาตามมุมมองวจนกรรมพบว่า
มีการใช้วจนกรรมที่ละเมียดเงื่อนไขความจริงใจ โดยอุปลักษณะเป็นลักษณะหนึ่งของถ้อยคำนัยผกผันที่พบ
แต่ยังไม่ได้กล่าวถึงหน้าที่ของอุปลักษณะว่าใช้ในการสื่อสารในบริบทดังกล่าวอย่างไร และงานวิจัยของพัฒนา
ชัย พัชรเดช (2560) เรื่องวจนกรรมที่สร้างอารมณ์ขันในเดี่ยวไมโครโฟนของอุดม แต่พานิช เก็บข้อมูลการแสดง
เดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 1-10 และการแสดงพิเศษจำนวน 2 ครั้ง เพื่อศึกษาวจนกรรมที่สร้างอารมณ์ขันและกลวิธี
ทางวจนปฏิบัติศาสตร์ที่ปรากฏในวจนกรรมประเภทต่าง ๆ ที่สร้างอารมณ์ขัน ผลการวิจัยโดยสังเขปพบว่า
มีวจนกรรม 18 ประเภท และกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์ที่ปรากฏในวจนกรรมประเภทต่าง ๆ จำนวน 10
กลวิธี งานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า แม้บริบทการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนจะมีผู้ศึกษาวิจัยไว้บ้าง
แล้ว แต่ประเด็นหน้าที่อุปลักษณะในการแสดงยังไม่มีการศึกษาไว้ ดังนั้น ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น งานวิจัยนี้
จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณะในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 ของอุดม แต่พานิช
ตามแนวคิดหน้าที่อุปลักษณะของโกทลี (Goatly, 1998) ว่ามีหน้าที่ในการสื่อสารอย่างไรบ้าง ผลการวิจัยที่พบ
สามารถขยายขอบเขตการศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในบริบทต่าง ๆ นอกเหนือจากที่มีผู้ศึกษาไว้แล้ว อันจะช่วย
ให้สามารถศึกษาวิเคราะห์อุปลักษณะและหน้าที่อุปลักษณะในสื่อร่วมสมัยได้ ตลอดจนเห็นมุมมองอื่นจากการใช้
อุปลักษณะเพื่อการสื่อสารได้ด้วยเช่นกัน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

อุปลักษณ์ (metaphor) เป็นคำพูดที่เปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เพื่อทำให้ความหมายเห็นภาพชัดเจนขึ้นซึ่งเป็นภาพพจน์ (figure of speech) ประเภทหนึ่ง เช่น พ่อแม่เป็นพระในบ้าน (เปรียบพ่อแม่เป็นพระ) จังหวะชีวิต (เปรียบแต่ละช่วงของชีวิตเป็นจังหวะดนตรี) ทะเลเพลิง (เปรียบพื้นที่กว้างใหญ่ที่ถูกไฟไหม้เป็นท้องทะเล (พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป), 2560, หน้า 278) ณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2542, หน้า 250) กล่าวว่า อุปลักษณ์ หมายถึง ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ อีกสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบ ขณะที่โกทลี (Goatly, 1998, p.8) กล่าวว่า อุปลักษณ์เป็นการกล่าวถ้อยคำเพื่ออ้างถึงวัตถุ กระบวนการ หรือโมทัศน์ใด ๆ ในทางที่ไม่ตรงตามแบบแผน (unconventional) และมีการทำความเข้าใจบนพื้นฐานของความคล้ายคลึงระหว่างสิ่งที่อ้างถึงตามปกติกับสิ่งที่ถูกอ้างถึงในทางที่ไม่ตรงตามแบบแผน นิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่า อุปลักษณ์เป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งทั้งเป็นสิ่งที่เข้าใจดีอยู่แล้ว หรืออาจจะเป็นสิ่งที่ไม่มีความเข้าใจให้เห็นภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามแม้อุปลักษณ์จะเป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ตามแนววจนปฏิบัติศาสตร์ซึ่งมุ่งทำความเข้าใจเจตนาในการสื่อสาร มีมุมมองว่าอุปลักษณ์เป็นความหมายเป็นนัยสนทนา (conversational implicature) ประเภทหนึ่ง โดยต้องอาศัยบริบทการสื่อสารช่วยในการตีความ ถ้อยคำที่กล่าวออกมา ไกรซ์ (Grice, 1975) ได้เสนอหลักการความร่วมมือในการสนทนา (the cooperative principles) ไว้ 4 หลักการ ได้แก่ 1) หลักปริมาณ (maxim of quantity) คือ การให้ข้อมูลเท่าที่จำเป็นและไม่ให้ข้อมูลมากเกินไปจนความจำเป็น 2) หลักคุณภาพ (maxim of quality) คือ การไม่กล่าวถ้อยคำที่เป็นเท็จและไม่กล่าวในสิ่งที่ไม่มีหลักฐานสนับสนุน 3) หลักสัมพันธ (maxim of relation) คือ การกล่าวในสิ่งที่สัมพันธ์กับเรื่องที่กำลังสนทนา และ 4) หลักคุณลักษณะ (maxim of manner) คือ การเลี่ยงถ้อยคำที่ไม่ชัดเจน กำกวม มีความกระชับ และลำดับความให้ชัดเจน ไกรซ์กล่าวว่า หากคู่สนทนาเคารพหลักการทั้ง 4 หลักการข้างต้นจะทำให้การสนทนาดำเนินไปอย่างราบรื่น หากแต่บางครั้ง คู่สนทนาอาจต้องการสื่อความหมายเป็นนัยบางประการไปสู่ผู้รับสาร จึงอาจไม่เคารพหลักการ (flouting a maxim) นี้ได้ การใช้อุปลักษณ์เป็นการไม่เคารพหลักคุณภาพด้วยการสื่อความหมายที่ไม่ตรงตามรูปภาษา เมื่อผู้รับสารได้ยินดังนั้น จึงต้องตีความความคล้ายคลึงของสิ่งสองสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบกันจึงจะเกิดความเข้าใจ (Grice, 1975, p. 53) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะทราบว่าการใช้อุปลักษณ์เป็นการละเมิดหลักการความร่วมมือในการสนทนาเพื่อสื่อความหมายเป็นนัยสนทนาไปสู่ผู้รับสาร แต่กลับไม่ได้กล่าวถึงหน้าที่ของอุปลักษณ์ในการสื่อสารอย่างชัดเจน นักภาษาศาสตร์ที่นำเสนอหน้าที่ของอุปลักษณ์ในการสื่อสารไว้อย่างครอบคลุม คือ โกทลี (Goatly, 1998) ซึ่งได้รวบรวมหน้าที่ของอุปลักษณ์ (และหมายรวมถึง มโนอุปลักษณ์ (metaphorical concept) ที่เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) เสนอไว้ด้วย) ในปริจเฉทต่าง ๆ ไว้และพบว่าอุปลักษณ์มีหน้าที่ในการสื่อสาร 3 หน้าที่หลัก ได้แก่ 1) หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิด (ideational) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ 2) หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ (interpersonal) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 3) หน้าที่ด้านเรียบเรียงความ (textual) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อเชื่อมโยงบริบทการสื่อสาร หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดมีหน้าที่ย่อย ได้แก่ 1) เติมช่องว่างในคลังคำ (filling lexical gaps) 2) อธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แนวเทียบ (explanation/modelling) 3) ทำให้เกิดมุมมองใหม่ (reconceptualization) 4) สนับสนุนให้กระทำหรือไม่กระทำบางอย่าง (argument by analogy) และ 5) กำหนดความคิด (ideology) หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์มีหน้าที่ย่อย ได้แก่ 1) แสดงอารมณ์ความรู้สึก (expressing emotion) 2) หลีกเลี่ยงคำที่ให้ผลในทางลบต่อความรู้สึก (decoration/disguise) 3) สร้างความสนิทสนม (cultivating intimacy) และ

4) การละเล่น หยอกล้อ หรืออารมณ์ขัน (humor and games) และหน้าที่ด้านเรียบเรียงความ มีหน้าที่ย่อย ได้แก่ 1) ลำดับความในปริจเฉท (textual structuring) 2) นิทานปริจเฉท (fiction) และ 3) ช่วยความจำ เรียกเรื่องความสนใจ และใช้คำน้อยแต่สื่อความได้มาก (memory/foregrounding/informativeness) ทั้งนี้ โกลตี (Goatly, 1998, p. 166) ได้ให้ข้อสังเกตเพิ่มเติมเกี่ยวกับหน้าที่ของอุปลักษณ์ 4) สนับสนุนให้กระทำ หรือไม่กระทำบางอย่าง (argument by analogy) และ 5) กำหนดความคิด (ideology) มีความคาบเกี่ยวกัน ระหว่างหน้าที่ด้านการถ่ายทอดความคิดและด้านบุคคลสัมพันธ์ อีกทั้ง อุปลักษณ์ที่ปรากฏในปริจเฉทต่าง ๆ มีหน้าที่ในการสื่อสารต่างกันขึ้นอยู่กับว่าปริจเฉทนั้นมีวัตถุประสงค์ในการสื่อสารอย่างไร

ขณะที่งานวิจัยทางภาษาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องมีทั้งที่ศึกษาด้วยกลุ่มข้อมูลการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน และงานวิจัยที่ศึกษาทั้งอุปลักษณ์และหน้าที่ของอุปลักษณ์ในปริจเฉทต่าง ๆ งานวิจัยทางภาษาศาสตร์ที่ศึกษาด้วยกลุ่มข้อมูลการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ได้แก่ อรรถกัญญา อนันต์ทรัพย์สุข (2559) ศึกษาถ้อยคำนัยแฝงผันในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 7-10 ของอุดม แต่พานิช ผลการวิจัยพบชนิดของถ้อยคำนัยแฝงผันตามลักษณะ 4 ลักษณะ ได้แก่ การกล่าวถ้อยคำที่มีความหมายขัดแย้งกับถ้อยคำใกล้เคียง การกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ หรือไม่สมเหตุสมผล การกล่าวเน้นให้เกินจริงอย่างมาก และการใช้ถ้อยคำนัยแฝงผันแบบเสียงสะท้อนกลับ ส่วนชนิดของถ้อยคำนัยแฝงผันที่พิจารณาตามมุมมองวัจนกรรมพบว่ามีการใช้วัจนกรรมที่ละเมียดเจือปนไขความจริงจัง ถ้อยคำนัยแฝงผันที่พบมีหน้าที่ประชดประชัน สร้างอารมณ์ขัน และลดความเครียดหรือระบายความคับข้องใจ และงานวิจัยของพัชระเดช พัทธเดช (2560) เรื่องวัจนกรรมที่สร้างอารมณ์ขันในเดี่ยวไมโครโฟนของอุดม แต่พานิช โดยเก็บข้อมูลการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 1-10 และการแสดงพิเศษจำนวน 2 ครั้ง เพื่อศึกษาวัจนกรรมที่สร้างอารมณ์ขันและกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ปรากฏในวัจนกรรมประเภทต่าง ๆ ที่สร้างอารมณ์ขัน ผลการวิจัยพบวัจนกรรมที่แสดงอารมณ์ขัน จำนวน 18 วัจนกรรม อาทิ วัจนกรรมเสียดสี วัจนกรรมเย้าแหย่ วัจนกรรมตอບ วัจนกรรมแนะนำ วัจนกรรมข่มขู่ ฯลฯ ส่วนกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์ที่ปรากฏในวัจนกรรมประเภทต่าง ๆ พบ 10 กลวิธี อาทิ การละเมียดธรรมเนียมการปฏิบัติ การเสียดสี การกล่าวเกินจริง การเย้าแหย่ผู้ชม การหักมุม ฯลฯ ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณ์ ส่วนใหญ่ใช้แนวคิดของโกลตี (Goatly, 1998) อาทิ ญัฐพร พานโพธิ์ทอง (2542) ศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์จากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย เก็บข้อมูลจากผู้บอกภาษา ผลการวิจัยพบว่าอุปลักษณ์มีหน้าที่ เช่น การทำให้เห็นภาพ การสื่อความได้ทันที เน้นอารมณ์ความรู้สึก สร้างความขบขัน หรือสร้างความกำกวม ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าหน้าที่อุปลักษณ์ที่พบในงานวิจัยข้างต้นคล้ายกับหน้าที่อุปลักษณ์ที่โกลตี (Goatly, 1998) เสนอไว้ นอกจากนี้ งานวิจัยอื่น ๆ ที่ศึกษาอุปลักษณ์และหน้าที่อุปลักษณ์มักเป็นการศึกษามโนอุปลักษณ์ (conceptual metaphor) หรือระบบความคิดเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งในปริจเฉทประเภทใดประเภทหนึ่งและใช้แนวคิดหน้าที่อุปลักษณ์เพื่ออธิบายหน้าที่ในการสื่อสาร อาทิ รัชนิย์ญา กลิ่นน้ำหอม (2551) ศึกษาอุปลักษณ์ที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรณคดีปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์ เก็บข้อมูลจากวาทกรรมการเมืองหลายประเภท ได้แก่ การปราศรัยหาเสียง การสัมภาษณ์ การอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล และรายการนายกฯ ทักซิณคุยกับประชาชน ผลการศึกษาพบอุปลักษณ์ที่นักการเมืองไทยใช้มีทั้งหมด 9 อุปลักษณ์ ส่วนหน้าที่ของอุปลักษณ์มี 3 หน้าที่ คือ หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิด บุคคลสัมพันธ์ และเรียบเรียงความ เชิดชัย อุดมพันธ์ (2557) ศึกษาหน้าที่ของอุปลักษณ์โรคนิตารายา “ชั้นธวิรังคินี คำกาพย์” ฉบับภาษาไทยถิ่นใต้ พบว่า อุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้มีหน้าที่อธิบายความ ทำให้เกิดความเข้าใจโรคได้ดียิ่งขึ้น และมีหน้าที่เรียบเรียงความเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในเนื้อความ ปฐมมาพร มิ่งเจริญวงศ์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2567) ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในพระคัมภีร์ไบเบิล ผลการวิจัยพบว่าหน้าที่อุปลักษณ์มีหน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิด บุคคลสัมพันธ์ และเรียบเรียงความ

จากการทบทวนงานวิจัยข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีการศึกษาอุปลักษณะและหน้าที่อุปลักษณะด้วยกลุ่มข้อมูลที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา ขณะที่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาหน้าที่อุปลักษณะแต่ไม่ได้มุ่งศึกษาระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา เนื่องจากการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนเป็นปริศนาขนาดใหญ่ จึงน่าจะพบอุปลักษณะที่มีหน้าที่หลากหลาย และยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาหน้าที่อุปลักษณะในการเล่าเรื่องตลก นอกจากนี้ แม้ว่าอรรถกัญญา อนันต์ทรัพย์ศิริ (2559) และพัฒนาชัย พัทธเดช (2560) จะศึกษาด้วยกลุ่มเดี่ยวไมโครโฟนไว้แล้ว แต่ขอบเขตข้อมูลที่ใช้ศึกษาก็เป็นการแสดงครั้งก่อนหน้า ส่วนแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ทฤษฎีวิจ্ঞกรรม และแนวคิดถ้อยคำนัยผกผันในการศึกษา นอกจากนี้งานวิจัยของอรรถกัญญา อนันต์ทรัพย์ศิริ (2559) แม้ว่าจะกล่าวถึงอุปลักษณะในผลการศึกษา แต่ก็ศึกษาไว้เพียงประเด็นถ้อยคำนัยผกผันโดยอุปลักษณะเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการศึกษาเท่านั้น และยังไม่ได้กล่าวถึงหน้าที่ของอุปลักษณะในการแสดงดังกล่าว ด้วยเหตุนี้งานวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาว่าอุปลักษณะที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 มีหน้าที่ในการสื่อสารอย่างไรบ้าง

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ประชากร เก็บข้อมูลการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ครั้งที่ 13 ของอุดม แต่พานิช ความยาว 2 ชั่วโมง 52 นาที ทางเว็บไซต์ Netflix เนื่องจากการแสดงดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สำคัญคือการสร้างความตลกขบขันและการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งดังกล่าว เป็นการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งล่าสุดของอุดมซึ่งมีประเด็นทางสังคมร่วมสมัย นอกจากนี้ ลักษณะของการแสดงเป็นการเล่าเรื่องโดยไม่มีภาพประกอบ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าอุปลักษณะน่าจะเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนได้เพื่อทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจได้เป็นอย่างดี สำหรับการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการถอดเสียง (transcription) เป็นตัวอักษรแล้วพิมพ์ลงในโปรแกรม Microsoft Office Word
3. ก่อนที่จะสามารถวิเคราะห์หน้าที่อุปลักษณะ จำเป็นต้องวิเคราะห์อุปลักษณะในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนก่อน อุปลักษณะในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้นิยามเดียวกับณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2542, หน้า 250) ว่าอุปลักษณะ คือ ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่ง สิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ อีกสิ่งหนึ่งเป็นแบบเปรียบเทียบ ดังนั้น หากถ้อยคำใดที่แสดงการเปรียบเทียบตามนิยามข้างต้น ไม่ว่าจะเป็สิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือเป็นามธรรม แต่ผู้สื่อสารมีความเข้าใจลักษณะบางประการร่วมกันจึงจะจัดเป็อุปลักษณะในงานวิจัยนี้ จากนั้นจึงวิเคราะห์หน้าที่ของอุปลักษณะที่พบด้วยแนวคิดหน้าที่อุปลักษณะของโกทลี (Goatly, 1998) โดยผู้วิจัยจะพิจารณาถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบร่วมกับบริบทแวดล้อมซึ่งจะทำให้สามารถตีความเจตนาของผู้ส่งสารและวิเคราะห์หน้าที่อุปลักษณะในการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม
4. นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ สรุป และอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์การแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 ผู้วิจัยมีความเห็นสอดคล้องกับอรรถกัญญา อนันต์ทรัพย์ศิริ (2559) ว่า วัตถุประสงค์หลักของการแสดง คือ การเล่าเรื่องตลกและสร้างอารมณ์ขัน อุปลักษณะที่พบส่วนใหญ่จึงมีหน้าที่ดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตาม นอกจากหน้าที่ดังกล่าวแล้ว อุปลักษณะที่พบยังอาจมีหน้าที่อื่นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า บริบทของข้อความจะช่วยให้สามารถจัดกลุ่มหน้าที่ของอุปลักษณะได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อุปลักษณะในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนมีหน้าที่ในการสื่อสารดังนี้

1. **หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิด (ideation)** เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ จากการศึกษาพบว่า อุปลักษณ์ที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ครั้งที่ 13 มีหน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิด ดังนี้

1.1 **อธิบายความคิดที่เป็นนามธรรม (explanation)** เป็นการอธิบายความคิดที่ผู้รับสารอาจไม่มีประสบการณ์ ความเข้าใจ หรืออาจมีประสบการณ์ ความเข้าใจที่ไม่ชัดเจน อุปลักษณ์จึงใช้เพื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้รับสารอาจมีประสบการณ์อยู่ก่อนเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ดังตัวอย่าง 3

อุดมกำลังเล่าประสบการณ์การตรวจต่อมลูกหมากของตัวเอง โดยกล่าวถึงวิธีการตรวจประสบการณ์ในห้องตรวจ และลักษณะของต่อมลูกหมากว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

ตัวอย่าง 3 “...คุณหมออาศัยจกเข้าไปในรูตูดผม ไอ้คือ มันเคยเป็นทางออก มาโดยตลอด มันก็ออกปะวันเวย์ทางเนี่ย มันไม่เคยมีสวนเลนเข้าไป ไอ้โหเข้าไปแค่ครึ่งซ้อเนี่ย อี้ ๆ แม่งจุกเลยจุกไม่ถ่ายเลยนะไม่ถ่ายเลย ปูบเข้าไป ไม่เกร็งครับไม่เกร็ง ๆ ผ่อนลมหายใจเบา ๆ ครับ ครั้งแรกมันก็อย่างนี้แหละ แล้วดันบีตเข้าไปสุด ไอ้โห คุณน้ำตาแม่งไหลออกมา ดันอึดเสร็จแล้วไม่พอ คว่านครับ คือต่อมลูกหมากนั้นจะเหมือนกับอา เหมือนเม็ดเกล็ดสองอันเล็ก ๆ อยู่ณะอะ...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 3 อุดมกำลังเล่าประสบการณ์การตรวจต่อมลูกหมากของตนเอง โดยเล่าถึงวิธีการตรวจที่แพทย์ต้องล้วงมือเข้าไปทางทวารหนักเพื่อค้นหาต่อมลูกหมาก อุดมจึงใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่าทวารหนักซึ่งปกติเหมือนกับการเดินทางทางเดียว แต่วิธีการตรวจของแพทย์ด้วยการล้วงมือเข้าไปเหมือนกับการเดินทางย้อนศรทางเดินรถ และใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบลักษณะของต่อมลูกหมากว่าเหมือนเม็ดเกล็ด การใช้อุปลักษณ์ข้างต้นช่วยให้ผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์หรืออาจจะไม่ทราบกระบวนการนี้เกิดความเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น

1.2 **ทำให้เกิดมุมมองใหม่ (reconceptualization)** เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่ออธิบายความคิด ทำให้ผู้รับสารเกิดการเปลี่ยนมุมมองความคิดให้เกิดเป็นมุมมองใหม่ อุปลักษณ์ที่พบจึงมีหน้าที่ปรับมุมมองความคิดของผู้รับสารให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งนั้นให้เกิดเป็นมุมมองใหม่ ดังตัวอย่าง 4

อุดมเล่าการตกลึกความคิดภายหลังสัมผัสถึงอสุรกายในบ้านของตนเองว่าอสุรกายตนนั้นสามารถทำได้เพียงทำเสียงดังแต่ไม่สามารถทำอะไรตนได้ และเล่าว่าหากตนเป็นผีตนจะกระทำให้มากกว่าอสุรกายตนนั้น

ตัวอย่าง 4 “...สมมติว่างานศพผมแล้วชอบไปเปิดโลงดูผมโดยไม่ได้อนุญาตนะ อ้อ กูจะไปหลอกมึง คือต้องบอกก่อนว่าผีเนี่ยมันมีฤทธิ์นะครับ ต้องมาทำความเข้าใจแบบเบสิคพื้นฐานของผีก่อน สำหรับท่านที่ไม่เชื่อเนี่ย มันคือเรื่องงมงายนะอะ ผีเนี่ยมันมีฤทธิ์ครับไม่เท่ากันแต่ละตัว ก็เหมือนเราทุกคนจะมีเงินในบัญชีเนี่ยไม่เท่ากัน มีอำนาจการซื้อบั้งต่างกัน อ้อ เหมือนกับผู้ใหญ่บ้านก็มี มีอำนาจแคในบริเวณนี้ ผู้ว่าราชการก็เยอะหน่อย อ่าหรือว่าเป็นนายก ก็มีเค้าเรียกว่าอำนาจเต็มมือแบบ อำนาจทั้งประเทศนี่ออกปะ...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 4 อุดมเล่าว่าหากตนเป็นผีจะไปหลอกหลอนคนอื่นอย่างไร ทั้งนี้ อุดมใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบอำนาจในการหลอกหลอนของผีแต่ละตนเหมือนกับคนที่มีความมั่งคั่งในบัญชีไม่เท่ากันเพื่ออธิบายว่าผีแต่ละชนิดมีอำนาจหลอกหลอนไม่เท่ากัน เช่นเดียวกับมนุษย์ที่มีเงินในบัญชีธนาคารไม่เท่ากัน ก็สามารถ

ทำสิ่งต่าง ๆ ได้ไม่เท่ากัน นอกจากนี้ อุดมยังใช้อุปุคณณ์เพื่อเปรียบเทียบว่าอำนาจในการหลอกหลอนของผีก็เหมือนกับอำนาจของนักปกครองระดับต่าง ๆ เพื่อถ่ายทอดความคิดให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจใหม่ว่า ผีแต่ละชนิดมีอำนาจต่างกัน เช่นเดียวกับนักปกครองประเทศที่มีอำนาจในการบริหารราชการไม่เท่ากัน การใช้อุปุคณณ์ข้างต้นช่วยให้ผู้รับสารเกิดมุมมองใหม่ต่อผีว่ามีฤทธิ์เดชอย่างไรบ้าง

2. **หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดและบุคคลสัมพันธ์ (ideation and interpersonal)** เป็นการใช้อุปุคณณ์เพื่อทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ขณะเดียวกัน อุปุคณณ์ก็มีบทบาทจัดวางความสัมพันธ์ของบุคคลด้วยเช่นกัน จากการศึกษาพบว่า อุปุคณณ์ที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ครั้งที่ 13 มีหน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดและบุคคลสัมพันธ์ ดังนี้

2.1 **กำหนดความคิดหรืออุดมการณ์ (ideology)** เป็นการใช้อุปุคณณ์เพื่อถ่ายทอดความคิดบางอย่างแก่ผู้รับสารและกำหนดความคิดผู้รับสารไปพร้อมกัน กล่าวคือ อุดมเป็นบุคคลหนึ่งในสังคมที่ประสบพบเจอกับเรื่องราวต่าง ๆ อุดมจึงนำประเด็นนั้นไปกล่าวในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนซึ่งอาจมีค่านิยมที่เหมือนหรือต่างจากผู้รับสาร ดังนั้น อุปุคณณ์ที่มีหน้าที่นี้จึงมีหน้าที่กำหนดความคิดผู้รับสารตามที่อุดมเห็นว่า “ควร” จะเป็นเช่นนั้นด้วย ดังตัวอย่าง 5

อุดมกล่าวถึงประเด็นทางการเมืองโดยกล่าวถึงผู้บริหารประเทศในขณะนั้นว่ามีคุณลักษณะที่อาจจะไม่เหมาะสม จึงใช้อุปุคณณ์เพื่อเปรียบเทียบดังนี้

ตัวอย่าง 5 “...คือ ตอนนั้นะ ประชากรในประเทศไทยทั้งหมด สมมติคิดไปสักประมาณ 67 หรือ 76 อะประมาณเทีอก ๆ เนี่ยหลายสิบล้านคนเนี่ยนะ สมมุติ ว่าเราเนี่ย **ขึ้นเครื่องบินลำเดียวกันอยู่** เราเป็น **เครื่องบินขนาดใหญ่**เลย เนี่ยเป็น **เครื่องบินที่เรียกว่าประเทศไทยอะ** ปกติ **เครื่องบินเนี่ยเค้าขับด้วยกัปตันที่เชี่ยวชาญ**ครับ เรานี้ **ก้ออ้อม** **เครื่องบินมันต้อง** ขับด้วยกัปตัน แต่ตอนเนี่ย **กัปตันที่ทั้งหลายที่ขับเครื่องบินเก่ง**ขับเป็นเนี่ย **ไม่ได้ขับ** ที่ขับอยู่คือ **ซีเคียวริตีการ์ด...**”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 5 เป็นการกล่าวถึงบริบททางการเมืองในสมัยนั้น โดยอุดมใช้อุปุคณณ์เพื่อเปรียบเทียบว่าการบริหารประเทศมีลักษณะเช่นเดียวกับการเดินทางโดยเครื่องบิน ลักษณะทางความหมายของอุปุคณณ์นี้คือการใช้เครื่องบินเป็นแบบเปรียบเทียบการบริหารประเทศ และองค์ประกอบของอุปุคณณ์ดังกล่าวสื่อความให้เห็นการบริหารประเทศในหลายมิติ เป็นต้นว่าผู้บริหารประเทศเปรียบเสมือนกับต้นหรือคนขับเครื่องบินที่ต้องนำพาผู้โดยสารจำนวนมากไปยังจุดหมายที่กำหนดไว้ อีกทั้ง การเดินทางด้วยยานพาหนะประเภทนี้อาจมีความเสี่ยงเกิดขึ้นได้ ดังนั้น การขับเครื่องบินหรือการบริหารประเทศจึงต้องอาศัยผู้ที่มีความสามารถเพื่อนำพาประเทศไปยังจุดหมายได้ การใช้อุปุคณณ์เช่นนี้ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจภาพการบริหารประเทศ และกำหนดความคิดให้เห็นว่าผู้บริหารประเทศควรเป็นเช่นไร ขณะเดียวกัน อุปุคณณ์ก็อาจลดทอนความน่าเชื่อถือของผู้บริหารประเทศในขณะนั้นไปในเวลาเดียวกัน

2.2 **สนับสนุนให้กระทำหรือไม่กระทำบางอย่าง (argument by analogy)** เป็นการใช้อุปุคณณ์เพื่อถ่ายทอดความคิดให้เห็นสภาพของบางสิ่งบางอย่างเป็นเช่นไร และแนะนำความให้ผู้รับสารเห็นว่าควรหรือไม่ควรกระทำเช่นนั้นอย่างไร มีรายละเอียดดังตัวอย่าง 6

อุดมกล่าวถึงประเด็นทางการเมืองโดยกล่าวถึงผู้บริหารประเทศในขณะนั้น และโน้มน้าวให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจเลือกอนาคตของตนเอง

ตัวอย่าง 6 “...การที่เราต้อง**บินไปไหนนะฮะ บินไปไหนเนี่ย** โดยไม่รู้**ว่าลงที่ไหนเนี่ย** อย่างบอกเลยว่ายุทธศาสตร์ 20 ปี ยุทธศาสตร์ของท่านอะ แค่ 20 นาทีก็กว่านานไปแล้วครับ ความรู้สึกของคนในชาติประมาณนี้ คือเราไม่รู้**เค้าจะพาเราไปไหน** ถ้าท่านรักประชาชน อย่างที่ท่านพูดจริง ๆ อะนะ สองคนนะฮะ **กัปตันทั้งสองเลย** ช่วย**ดีดตัวออกไปจากลำนี้** ที่ไม่ต้องกลัวว่า**เครื่องบินจะตก**นะมึงเปิด **auto pilot** ไว้ **เดี๋ยวให้คนในลำนั้นเค้าคัดคนมาขับ** **เค้าคัดคนมันมีคนเยอะแยะเลยที่ขับเป็น** ให้เขาคัดเลือกกันเอง ไม่ใช่**เฮ้ย** เดี่ยวเออ เดี่ยวเราเลือกกันเองแบบ คือไม่ใช่ให้คน 250 คนที่เป็น ส.ว.เลือกแทนเรา...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 6 อุดมยังคงใช้อุปลักษณะเพื่อเปรียบเทียบว่าการบริหารประเทศมีลักษณะ เช่นเดียวกับการเดินทางโดยเครื่องบินต่อเนื่องมาจากตัวอย่าง 5 ทั้งนี้ อุปลักษณะในตัวอย่างนี้มีบทบาท และความเพื่อโน้มน้าวให้ผู้รับสารเห็นว่าการบริหารประเทศในขณะนั้นเป็นการเดินทางที่**ไม่รู้จุดหมาย** ดังที่พบถ้อยคำอุปลักษณะ “**บินไปไหน**”, “**ลงที่ไหน**”, “**พาเราไปไหน**” ซึ่งเปรียบเทียบกับทิศทางการบริหารประเทศที่**ไม่รู้ว่าจะเป็นเช่นไร** ดังนั้น ควรที่ “**กัปตันทั้งสอง**” หรือผู้บริหารประเทศจะต้อง “**ดีดตัว**” หรือตัดสินใจ บางประการ และเมื่อถึงเวลาที่**ว่านั่นแล้ว** ก็ควรจะให้ประชาชนเป็นผู้คัดเลือกคนในลำที่มีความเหมาะสมมาขับ หรือเป็นผู้บริหารประเทศต่อไป เห็นได้ว่าอุปลักษณะนี้มีหน้าที่และความให้เห็นว่าควรต้องกระทำเช่นไร ตลอดจนโน้มน้าวให้เกิดการตัดสินใจเลือกผู้นำตามระบอบประชาธิปไตยด้วย

อีกตัวอย่างหนึ่งของการใช้อุปลักษณะเพื่อสนับสนุนให้ผู้รับสารกระทำหรือไม่กระทำบางอย่าง มีรายละเอียดดังนี้

อุดมทิ้งท้ายการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนด้วยการให้ข้อคิดการใช้ชีวิตของตัวเองตั้งแต่ตระหนักว่า **จะมีชีวิตอยู่บนโลกได้อีกไม่นาน**

ตัวอย่าง 7 “...โลกมันประกอบด้วยคนหลายระดับครับ **ตีนก่อน ตีนก่อน 1 เเปอร์เซ็นต์เท่านั้น**นะฮะบนโลกใบนี้ **1 เเปอร์เซ็นต์**ในประเทศนี้ที่รวยแบบสะบันหั้นแหละ แบบนั้น **ชีวิตมันเหมือนการวิ่งมาราธอน**นะฮะครับ เห็นมั๊ย **ปล่อยตัวกันเป็นหมื่น** **แต่เส้นแค่คนเดียว** ไม่เคยมีการเกิดขึ้นว่า **ปล่อยวิ่งมาราธอนทั้งหมดนี้แล้วแต่เส้นเชือกหมื่นคน** **พร้อมกัน** **ตีนก่อนครับมันไม่มีจริงครับ 1 เเปอร์เซ็นต์เท่านั้น...**”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 7 อุดมใช้อุปลักษณะเพื่อเปรียบเทียบว่าชีวิตมีลักษณะเช่นเดียวกับการแข่งขันวิ่งมาราธอนซึ่ง**และความให้เห็นว่า** การใช้ชีวิตของแต่ละคนต้องมีการแข่งขัน โดยแต่ละคนอาจจะเริ่มต้นพร้อมกัน ดังที่พบถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ “**ปล่อยตัวกันเป็นหมื่น**” หรือ “**ปล่อยวิ่งมาราธอน**” แต่ไม่ใช่**ว่าทุกคน** จะถึงเป้าหมายในชีวิตพร้อมกัน คนที่ประสบความสำเร็จอาจมีเพียงแค่จำนวนหนึ่งเท่านั้น ดังที่พบถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ “**แต่เส้นแค่คนเดียว**” การใช้อุปลักษณะข้างต้นนอกจากจะช่วยอธิบายเรื่องชีวิตซึ่งเป็นสิ่งที่**เป็นนามธรรมให้เข้าใจง่ายแล้ว** ยังมีบทบาทสนับสนุนโน้มน้าวให้ผู้รับสารเห็นว่า การใช้ชีวิต**ไม่อาจจะสำเร็จ** เหมือนกันได้ทุกคน ดังนั้น ผู้รับสารจึง**ไม่จำเป็นต้องใช้ชีวิตเหมือนกับผู้อื่น**ซึ่งจะทำให้ตัวเอง**เป็นทุกข**ในท้ายที่สุด จะเห็นได้ว่า อุปลักษณะที่พบนอกจากจะใช้เพื่อสร้างอารมณ์ขึ้นแล้ว ยังมีหน้าที่ให้ข้อคิดกับผู้รับสารด้วย

3. **หน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ (interpersonal)** เป็นการใช้อุปลักษณะเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น อุปลักษณะที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟน ครั้งที่ 13 มีหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ ดังนี้

3.1 แสดงอารมณ์ความรู้สึก (expressing emotion) เป็นการใช้อุปุปลักษณ์เพื่อแสดงอารมณ์หรือความรู้สึกต่อประเด็นต่าง ๆ ที่อุดมกล่าวในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนโดยต้องอาศัยบริบทในการช่วยตีความอุปุปลักษณ์นั้นด้วย อุปุปลักษณ์ที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 ที่มีหน้าที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกมีรายละเอียดดังตัวอย่าง 8

อุดมเล่าถึงประสบการณ์ขณะบวชอยู่ที่วัดแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงราย และสัมผัสได้ว่ามีเปรตตนหนึ่งมาขอส่วนบุญ ตนจึงอุทิศบุญให้กับเปรตตนนั้น

ตัวอย่าง 8 “...มานั่งไตร่ตรองดูแม่งก็คงจะเป็นเปรตจริงเพราะถ้าผีธรรมดา มันก็ไม่น่าจะเสียงสูงขนาดนั้น คือ เปรตมันมีความสูง นึกออกปะ ถ้าเป็นภาษาหมาคุยกันก็แบบ มึงเห็นป่าว...ผ่านวันไปนาน ๆ เขาก็เริ่มจิตเริ่มแข็งแกร่งขึ้นมากก็เอามา เจรจากับมันเลยละกัน ...โอเค โยมเปรตอยากได้บุญใช่ไหม เตี่ยวอาตมาเนี่ยก็จะแม่บุญบวชให้ ให้มีส่วนอานิสงส์ด้วย ถ้าได้บุญแล้วเนี่ยช่วยสงบที คุณเชื่อมั๊ย ในจิตผมที่คิดอะ พอสิ้นเสียงจิตที่คิดไม่ได้พูดออกมา แบบ ช่วยเจียบหน่อย มันหอนอยู่นะโอ้ว มันหยุดเหมือนถอดปลั๊กเลย ยิ่งเป็นการตอกย้ำว่า ไอ้สัตว์มึงใช่จริง ๆ ด้วย...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 8 อุดมใช้อุปุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบให้ผู้รับสารเห็นว่าเสียงสุนัขที่หอนในขณะที่อุดมบวชอยู่นั้นสื่อถึงการสัมผัสได้ถึงเปรตตนหนึ่ง และเมื่อตนสื่อจิตถึงเปรตตนนั้นเรียบร้อยแล้ว สุนัขที่หอนอยู่ก็หยุดลงทันที ทั้งนี้ อุปุปลักษณ์ดังกล่าวยังแสดงอารมณ์กลัวของอุดมด้วย เห็นได้จากบริบทการเล่าเรื่องผีในการแสดง รวมถึงบริบทถ้อยคำถัดมา คือ “ยิ่งเป็นการตอกย้ำว่าไอ้สัตว์มึงใช่จริง ๆ ด้วย” เพื่อตอกย้ำว่าสิ่งที่ตนคิดเป็นจริง เมื่อผู้รับสารสามารถตีความอารมณ์ความรู้สึกของอุดมได้จึงทำให้เกิดอารมณ์ขันขึ้น

3.2 สร้างความสนิทสนม (cultivating intimacy) เป็นการใช้อุปุปลักษณ์เพื่อสร้างความสนิทสนมหรือความเป็นกันเองระหว่างผู้พูดกับผู้รับสาร ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่าวัจนลีลา (speech style) ในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งนี้ คือ วัจนลีลาสนิทสนม (intimate style) ซึ่งเป็นการใช้ภาษากับคนที่สนิท รวมถึงมีการใช้คำเฉพาะกลุ่ม คำสแลง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2552, หน้า 14; อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2556, หน้า 158) ที่ช่วยสร้างความเป็นกันเองให้กับผู้รับสาร อุปุปลักษณ์ที่มีหน้าที่นี้มักจะมีแบบเปรียบเทียบที่รับรู้ร่วมกันในชีวิตประจำวัน มีรายละเอียดดังตัวอย่าง 9

อุดมเล่าว่าหากตนเองเป็นผีจะบันดาลสิ่งต่าง ๆ นานา หลอกหลอนผู้คน ประการหนึ่ง คือ การปิดฝาชักโครกในห้างสรรพสินค้า

ตัวอย่าง 9 “...ห้องน้ำในห้างเนี่ยมันจะมีแบบเป็นลิบ ๆ ห้องอะ กูนี่แหละ จะไปปิดฝาชักโครกให้หมดเลย ปกติเนี่ยถ้าเป็นประเทศญี่ปุ่นนะ ถ้าเข้าไปห้องน้ำแล้วฝาชักโครกปิดอยู่นี่คือ ห้องน้ำใหม่ คุณคือคนแรกเสมอ คนญี่ปุ่นเนี่ยเค้าไว้วางใจมาก แต่ถ้าเป็นประเทศเราเมื่อมึงเข้าไปแล้วฝามันปิดอยู่เนี่ยนะ แสดงว่า มันมีอะไรจะสื่อสารกับมึงอยู่ กูเนี่ยจะไปปิดมันไว้เพื่ออะไร ให้มึงได้ เค้าเรียกอะไร เปิดป้ายล้นโชคทอง พวกมึงจะเจอ ทองก้อน ทองแท่ง หรือทองรูปพรรณ...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 9 อุดมใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบการเปิดฝาซีกโครกกับการลื่นไถลของการเปรียบเทียบดังกล่าว กล่าวคือ ในสังคมไทย การที่ฝาซีกโครกปิดอยู่แสดงว่าอาจมีสิ่งไม่พึงประสงค์บางอย่าง การเปิดฝาซีกโครกจึงเปรียบเหมือนการลื่นว่าจะต้องพบอะไรบ้าง ดังที่พบถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ “*ทองก้อน*” “*ทองแท่ง*” หรือ “*ทองรูปพรรณ*” ซึ่งเปรียบกับลักษณะของสิ่งที่อาจอยู่ในโลชักโครกซึ่งมีลักษณะต่างกัน ทั้งนี้ หากพิจารณาตามความเป็นจริงจะพบว่า การเปิดฝาซีกโครกไม่อาจจะพบทองได้ อุปลักษณ์ที่พบจึงสื่อความตรงข้ามรูปภาพ และจะเห็นได้ว่า การใช้แบบเปรียบเทียบนี้เป็นสิ่งที่ผู้รับสารส่วนใหญ่มีประสบการณ์ร่วมกัน อีกทั้ง หากพิจารณาบริบทข้อความแวดล้อมถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบที่พบ จะเห็นว่ามีการใช้คำบุรุษสรรพนาม “*กู*” และ “*มึง*” แทนตนเองและผู้รับสาร ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อุปลักษณ์นี้มีหน้าที่ช่วยสร้างความสนิทสนมกับผู้รับสารได้

3.3 อารมณ์ขัน (humor) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อสร้างความขบขันในการแสดง ทั้งนี้ พบว่าอุปลักษณ์ที่พบส่วนใหญ่ในปริจเฉทประเภทนี้มักมีหน้าที่ซึ่งสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการแสดงคือการให้ความบันเทิง โดยเป็นการแสดงถึงความไม่เข้ากันระหว่างเรื่องที่อยู่ตรงข้ามกับความเป็นจริง ดังตัวอย่าง 10

อุดมเล่าเหตุการณ์ที่ตนและคณะไปทำบุญที่สำนักสงฆ์แห่งหนึ่งในจังหวัดน่าน และพระสงฆ์ที่สำนักสงฆ์ดังกล่าวแนะนำให้อุดมและคณะลงไปบิณฑบาตซึ่งเชื่อว่าเป็นวังพญานาคในตอนกลางคืนเพื่อรับสมบัติ อุดมจึงใช้อุปลักษณ์เพื่อสร้างอารมณ์ขัน

ตัวอย่าง 10 “...เคียวให้โยม ๆ เนี่ยไปเอาของกัน เอาที่ไหนครับ โยมเนี่ยนะ โยมผู้ชายลงไปบิณฑบาต เฮอะ ลงไปทำไมในนั้นล่ะครับ ก็ที่นั่นมันเป็นวังพญานาคไง มันเป็นบ้านของเข่า ฮะ พวกผมลงไปในบ้านพญานาค ไปเป็นอาหารค่ำเขาเหอะ...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 10 อุดมใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบว่าบิณฑบาตที่พวกตนลงไปนั้นเปรียบเสมือนที่อยู่อาศัยของพญานาค และใช้อุปลักษณ์อีกชุดหนึ่งเพื่อเปรียบเทียบว่าพวกตนที่ลงไปบิณฑบาตดังกล่าวเปรียบเหมือนอาหารพญานาคเพื่อสร้างอารมณ์ขัน ทั้งนี้ เนื่องจากหากพิจารณาตามความเป็นจริง แม้ว่าพญานาคจะเป็นสิ่งที่ผู้นับถือพุทธศาสนาเชื่อกันอยู่โดยทั่วไปแต่ก็เป็นสิ่งที่มนุษย์ก็ไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า และจากอุปลักษณ์ที่อุดมใช้เพื่อเปรียบเทียบว่าบิณฑบาตที่พวกตนลงไปเปรียบเหมือนที่อยู่ของพญานาค จึงทำให้เห็นว่าอุดมกล่าวถึงสิ่งที่เป็นไปไม่ได้อันเป็นลักษณะหนึ่งของถ้อยคำนัยผกผัน สอดคล้องกับนิยามถ้อยคำนัยผกผันของณัฐพร พานโพธิ์ทอง (2556, หน้า 117) ว่า “ถ้อยคำที่มีความหมายตรงข้ามกับความหมายตามรูป หรือตรงข้ามกับความหมายมูลบทและความหมายเป็นนัย ในบางกรณี ผู้ฟังจะทราบความหมายของถ้อยคำนัยผกผันได้จะต้องตีความมูลบท ความหมายเป็นนัย หรือความหมายอุปลักษณ์เสียก่อน แล้วจึงพลิกกลับเป็นความหมายที่ผู้พูดต้องการสื่อ” กล่าวคือ ผู้พูดไม่ได้เชื่อว่าพื้นที่ตรงนั้นเป็นวังพญานาคจริง และผู้ที่ลงไปก็ไม่อาจจะเป็นอาหารพญานาคได้ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ได้มีความเข้ากันในความเป็นจริง ด้วยเหตุข้างต้น อุปลักษณ์ดังกล่าวจึงมีบทบาทประชดประชันพระสงฆ์ที่อุดมกล่าวถึง และเมื่อผู้รับสารตีความถึงความไม่เข้ากันได้ อุปลักษณ์นี้จึงมีหน้าที่สร้างอารมณ์ขันขึ้น

4. หน้าที่ด้านเรียบเรียงความ (textual) เป็นการใช้อุปลักษณ์เพื่อเชื่อมโยงบริบทการสื่อสาร โดยช่วยลำดับหรือเรียบเรียงความให้เกิดความเข้าใจในปริจเฉทนั้น ๆ อุปลักษณ์ที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 มีหน้าที่ด้านเรียบเรียงความ ดังนี้

4.1 ลำดับความ (textual structuring) อุปสรรคที่พบมีการถ่ายทอดความหมายกันอย่างเป็นระบบซึ่งช่วยให้เกิดเอกภาพ สัมพันธภาพ และสารัตถภาพในบริจเฉทการแสดง มีรายละเอียดดังตัวอย่าง 11

อุดมทิ้งท้ายการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนด้วยการให้ข้อคิดการใช้ชีวิตของตัวเองตั้งแต่ตระหนักว่า จะมีชีวิตอยู่บนโลกได้อีกไม่นาน และกล่าวถึงความสุขของคนแต่ละคน

ตัวอย่าง 11 “...คนทุกคนมี**ชุดความสะกดชุดความสุขชุดความสำเร็จ**ต่างกัน เป็น**ชุดตัดเข้ารูปเฉพาะตัว**ครับ เรา**ไม่สามารถไปยืมชุดคนอื่นมาใส่ได้** ลองนึกตามนะอะ สมมุติว่าเราไป**ยืมชุดไอซ์ อภิษามาใส่** เป็น**ชุดบอดีสูท**ที่ต้อง**ใช้อ้อยล์**ท่าก่อนที่จะ**สวม** มันเท่เขา ลองเอามา**ใส่กับเราดูสิ** เก๋ตั้ม้ย มัน**ไม่ฟิต**เรา ๆ ทุกคนมี**ชุดของตัวเอง**นะครับ ปัญหาของคนส่วนใหญ่ที่ประสบอยู่นี้ก็คือว่าเราไป**เอาชุดความสำเร็จ ความสุข ความสะกดคนอื่นมาสวม...**”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 11 อุดมใช้อุปสรรคเพื่อเปรียบเทียบว่า ความสุขของคนก็เหมือนกับชุดที่นำมาสวมใส่ สรุปลักษณะสำคัญได้ว่าแต่ละคนมีแนวทางการใช้ชีวิตที่ต่างกัน ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้ชีวิตเหมือนใคร เช่นเดียวกับการใส่ชุดต่าง ๆ ที่ต่างตัดมาเพื่อให้เข้ากับสรีระแต่ละบุคคล ดังที่พบถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่น “ชุดความสะกดชุดความสุขชุดความสำเร็จ” “ชุดตัดเข้ารูปเฉพาะตัว” “ชุดของตัวเอง” การพยายามใช้ชีวิตด้วยการเลียนแบบผู้อื่นหรือนำชุดผู้อื่นมาสวมใส่อาจไม่เหมาะกับตนเอง ดังที่พบถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบ เช่น “ไม่สามารถไปยืมชุดคนอื่นมาใส่” หรือ “ไม่ฟิต” แบบเปรียบเทียบในอุปสรรคนี้ช่วยลำดับความด้วยการเชื่อมโยงประเด็นต่าง ๆ เป็นระบบ โดยใช้ภาพของ “ชุด” ซึ่งเป็นสิ่งคุ้นเคยมาอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมอย่าง “แนวทางการใช้ชีวิต” ทำให้ผู้รับสารสามารถมองเห็นประเด็นหลักของข้อความ คือ “การยอมรับและเข้าใจตนเอง” ได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น และทำให้บริจเฉทนี้เกิดสารัตถภาพ

4.2 ช่วยความจำ เรียกร้องความสนใจ และใช้คำน้อยแต่สื่อความได้มาก (memory/ foregrounding/informativeness) เป็นการใช้อุปสรรคเพื่อสร้างการจดจำ หรือเรียกร้องความสนใจจากผู้รับสาร เนื่องจากถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบที่พบมักเป็นถ้อยคำสั้น ๆ ไม่ได้สื่อความหมายตามรูปภาษา แต่เมื่อปรากฏในบริบทการสื่อสาร จะทำให้สามารถสื่อความได้โดยไม่ต้องกล่าวถ้อยคำให้ยืดยาว อุปสรรคที่มีหน้าที่นี้มีรายละเอียดดังตัวอย่าง 12

อุดมกล่าวถึงผู้นำประเทศในขณะนั้นว่าอาจมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสม อุดมจึงเปรียบเทียบตำแหน่งดังกล่าวกับบางอาชีพ

ตัวอย่าง 12 “...สมมุติว่าคุณไปเป็น**หัวหน้าเชฟ** แต่คุณ**ทำอาหารไม่เป็น**เลยแต่ได้รับแต่งตั้ง ที่เหลือคืออะไร คือ**การแต่งตัว แอคติ้ง แสดงไป** ใครมาถามเกี่ยวกับ**สูตรอาหาร** โมโหใส่เค้า เพราะนี่ก็ออกปะ ตวาดไปก่อน มันเป็นกลไกการเอาตัวรอดของมนุษย์อะ...”

(อุดม แต่พานิช, 2565)

จากตัวอย่าง 12 อุดมใช้อุปสรรคเพื่อเปรียบเทียบลักษณะของผู้นำประเทศในขณะนั้นเหมือนกับเชฟที่ทำอาหารไม่เป็น เพื่อชี้ให้เห็นว่าคุณสมบัติของผู้นำประเทศควรเป็นเช่นไร และคุณสมบัติของผู้นำประเทศ ณ ขณะนั้นเป็นเช่นไร ทั้งนี้ หากพิจารณาถ้อยคำเปรียบเทียบ “หัวหน้าเชฟ” จะเห็นได้ว่า ผู้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสมกับตำแหน่ง อย่างไรก็ตาม ถ้อยคำเปรียบเทียบที่พบต่อมา คือ “ทำอาหารไม่เป็น” หรือ “สูตรอาหาร” หมายถึงวิธีการในการทำงานในอาชีพของตน ซึ่งสื่อมูลบทให้เห็นว่า

ไม่มีความสามารถเช่นนั้น จึงทำได้เพียง “การแต่งตัว” “แอกติ้ง” หรือ “แสดง” หรือการพยายามที่จะทำให้เป็นเช่นนั้น จะเห็นได้ว่า ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบที่พบช่วยทำให้ผู้รับสารเกิดความสนใจและเข้าใจสิ่งที่อุดมกำลังสื่อได้อย่างรวบรัดโดยไม่ต้องกล่าวให้ยืดยาวจนทำให้ผู้รับสารหยุดคิดตามและเกิดการจดจำได้

จากการวิเคราะห์ปริจเฉทการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 13 พบว่า อุปลักษณ์มีหน้าที่ในการสื่อสารตามแนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998) 4 หน้าที่ ได้แก่ ถ่ายทอดความคิด ถ่ายทอดความคิดและบุคคลสัมพันธ์ บุคคลสัมพันธ์ และเรียบเรียงความ หน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดเป็นหน้าที่หลักของอุปลักษณ์ในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนเพื่อทำให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจชัดเจน เนื่องจากการแสดงที่เกิดขึ้นเป็นการรับสารโดยไม่มีภาพประกอบ ส่วนหน้าที่รองลงมาคือหน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดและบุคคลสัมพันธ์ เป็นหน้าที่ที่มีทั้งการอธิบายให้ผู้รับสารเกิดความเข้าใจเรื่องที่น่าเสนอ ขณะเดียวกันก็มีบทบาทโน้มน้าวให้ผู้รับสารกระทำบางอย่างด้วย ส่วนอีกหน้าที่หนึ่งคือหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ ใช้แสดงอารมณ์ความรู้สึก สร้างความสนิทสนมและสร้างอารมณ์ขัน หน้าที่ของอุปลักษณ์ทั้งสองด้านนี้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการแสดงคือการสร้างอารมณ์ขัน (อรกัญญา อนันต์ทรัพย์สุข, 2559) ทั้งยังมีบทบาทวิพากษ์ เสียดสี ประชดประชันประเด็นทางสังคม บางประเด็น รวมถึงให้ข้อคิด ให้กำลังใจแก่ผู้รับสารด้วย ส่วนหน้าที่เรียบเรียงความเป็นหน้าที่ในแง่มุมมองทางการสื่อสารซึ่งช่วยให้เกิดสัมพันธ์ภาพในปริจเฉท ตลอดจนสร้างการรับรู้และจดจำให้แก่ผู้รับสาร

อภิปรายผล

ผู้วิจัยใช้คำว่า “อุปลักษณ์” เพื่อหมายรวมถึงการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งสองสิ่งทุกประเภทในงานวิจัยนี้ อย่างไรก็ตาม อุปลักษณ์บางอุปลักษณ์ที่พบในงานวิจัยนี้อาจจัดเป็นมโนอุปลักษณ์ (conceptual metaphor) ซึ่งใช้อธิบายแนวคิดที่เป็นนามธรรม (abstract concept) ได้ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) อาทิ ในตัวอย่างที่ 5-6 ถ้อยคำแสดงการเปรียบเทียบที่พบ ตรงกับถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expression) ตามทฤษฎีของเลคอฟและจอห์นสัน ซึ่งเป็นถ้อยคำเปรียบเทียบที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันและสะท้อนให้เห็นมโนอุปลักษณ์ (conceptual metaphor) หรือระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา จากตัวอย่างดังกล่าวอาจสะท้อนให้เห็นมโนอุปลักษณ์ (การบริหารประเทศ คือ การเดินทางโดยเครื่องบิน) และเมื่อใช้แนวคิดของโคเวซเซส (Kövecses, 2010) ในการอธิบายมโนอุปลักษณ์ จะพบว่าอุปลักษณ์มีบทบาทในการอธิบายแนวคิดที่มีความซับซ้อนให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในลักษณะมโนทัศน์ A คือ มโนทัศน์ B ซึ่งประกอบด้วยแควดวงความหมายต้นทาง (source domain) คือ สิ่งที่มีมนุษย์มีความเข้าใจและมีประสบการณ์ต่อสิ่งนั้นและแควดวงความหมายปลายทาง (target domain) คือ แควดวงความหมายที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจ และทั้งสองแควดวงความหมายจะต้องมีการถ่ายโยงความหมายกัน จากตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบต่าง ๆ ของมโนอุปลักษณ์มีการถ่ายโยงจากแควดวงความหมายต้นทาง คือ การเดินทางโดยเครื่องบิน กับแควดวงความหมายปลายทาง คือ การบริหารประเทศกันอย่างเป็นระบบซึ่งช่วยให้เห็นระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ ประเด็นหน้าที่อุปลักษณ์ มิใช่ว่าอุปลักษณ์ที่พบในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนจะมีหน้าที่ด้านใดด้านหนึ่งดังที่นำเสนอในผลการวิจัย หากแต่อุปลักษณ์ที่พบมีหน้าที่หลายด้านได้ในเวลาเดียวกัน เป็นต้นว่า ในตัวอย่างที่ 4 ที่อุดมใช้อุปลักษณ์เพื่อเปรียบเทียบอำนาจของผีกับอำนาจของนักปกครอง นอกจากจะมีหน้าที่ด้านถ่ายทอดความคิดแล้ว หากพิจารณาบริบทการแสดงร่วมด้วยจะเห็นว่า อุปลักษณ์ดังกล่าวมีหน้าที่ด้านบุคคลสัมพันธ์ด้วย เนื่องจากอุปลักษณ์อาจเป็นการกล่าวในสิ่งที่ไม่สมเหตุสมผลหรือกล่าวเกินจริง อันเป็นการสื่อความหมายเป็นนัยบางประการไปสู่ผู้รับสาร เมื่อผู้รับสารสามารถตีความอุปลักษณ์นั้นร่วมกับบริบทการสื่อสารและบริบททางสังคมได้และเกิดความเข้าใจ ทำให้ผู้รับสารเกิดอารมณ์ขันด้วยการปรบมือและ

หัวเราะเพื่อตอบสนองต่ออุปลักษณะนั้น นอกจากนี้ อุปลักษณียังมีหน้าที่ด้านเรียบเรียงความควบคู่ไปด้วย ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า การแสดงเดี่ยวไมโครโฟนเป็นประจักษ์พยานยาว การใช้อุปลักษณืตลอดการแสดงจึงมีบทบาทในการช่วยลำดับความให้เป็นระบบ สร้างความต่อเนื่องของประเด็น และทำให้ผู้รับสารสามารถติดตามสาระสำคัญได้อย่างชัดเจน อุปลักษณืจึงมีส่วนช่วยให้เกิดสาร์ตภาพในประเด็นที่อุดมนำเสนอด้วย

นอกจากนี้ ผลการศึกษาไม่พบหน้าที่ย่อยบางหน้าที่ ได้แก่ เติมช่องว่างในคลังคำ (filling lexical gap) ผู้วิจัยคาดว่าเหตุที่ทำให้ไม่พบหน้าที่ดังกล่าวมาจากลักษณะของประจักษ์พยานการแสดงซึ่งมุ่งเน้นการให้ความบันเทิงและสร้างอารมณ์ขันเป็นสำคัญ อุปลักษณืที่พบจึงมีบทบาทถ่ายทอดความคิดให้ผู้รับสารเข้าใจมากกว่าการสร้างคำขึ้นใหม่ หน้าที่เติมช่องว่างในคลังคำตามแนวคิดของโกทลี มักสัมพันธ์กับบริบทที่ต้องการสร้างคำขึ้นใช้ในภาษาในกรณีที่ภาษาไม่มีคำเรียกสิ่งนั้น หรือมีคำอยู่แต่ไม่สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจน (Goatly, 1998, p.149) ส่วนเหตุที่ไม่พบหน้าที่หลีกเลี่ยงคำที่ให้ผลในทางลบต่อความรู้สึก (decoration/disguise) อาจเป็นเพราะวัจนลีลาที่ใช้ในการแสดงซึ่งเป็นวัจนลีลาสันทนิพนธ์ มีลักษณะไม่เป็นทางการ มุ่งสร้างความใกล้ชิดและเป็นกันเองกับผู้รับสาร ภาษาที่ใช้จึงมักเป็นภาษาพูดที่เรียบง่ายและตรงไปตรงมา จึงไม่มีความจำเป็นต้องใช้อุปลักษณืเพื่อปกปิดหรือกลบเกลื่อนถ้อยคำ เนื่องจากผู้รับสารอยู่ในบริบทที่พร้อมเปิดรับและเข้าใจลักษณะการสื่อสารที่ตรงไปตรงมาโดยไม่รู้สึกรู้สีกแปลกแยกหรือไม่สบายใจรวมถึงเพื่อไม่ให้เกิดความไม่เข้าใจหรือเกิดความเข้าใจคลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่ต้องการนำเสนอ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

หากมีการศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณืในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งก่อนหน้าหรือเปรียบเทียบกับนักแสดงรายอื่น จะทำให้เห็นวัจนลีลาหรือลักษณะเฉพาะของการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนของอุดม แต่พานิชได้ดีมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ประเด็นที่ศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต คือ อาจมีการศึกษาอุปลักษณืด้วยแนวคิดฉากทัศน์อุปลักษณื (metaphor scenario) เนื่องจากแนวคิดดังกล่าวช่วยทำให้เห็นมุมมองต่อสิ่งต่าง ๆ ได้หลากหลายและกว้างขวางมากยิ่งขึ้นซึ่งจะมีผลต่อการรับรู้และประเมินค่าของผู้รับสาร (Musolff, 2006)

รายการอ้างอิง

- เชิดชัย อุดมพันธ์. (2557). หน้าที่ของอุปลักษณืโรคนในตำรายา “ชั้นวิภังคินีคำภาพย์” ฉบับภาษาไทยถิ่นใต้. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 10(1), 51-72. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/eJHUSO/article/view/85710>
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2542). หน้าที่ของอุปลักษณืจากมุมมองของผู้พูดภาษาไทย. *วารสารภาษาไทยและวรรณคดีไทย*, 16, 249-268.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2556). *วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐมาพร มิ่งเจริญวงศ์ และวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2567). อุปลักษณืเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับความตายในพระคัมภีร์ไบเบิล. *วารสารอักษรศาสตร์*, 53(1), 1-23. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jletters/article/view/273112>

- พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป). (2560). สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- พัฒนาชัย พืชเดช. (2560). *วัฒนธรรมที่สร้างอารมณ์ขันในเดี่ยวไมโครโฟนของอดัม แต่พานิช*. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์].
- ย้อนดู “เดี่ยว โน้ส อดัม” สะท้อนสังคมอย่างไร?. (2567). <https://www.sanook.com/news/9370994/>
- รวมตำนาน “นักพูดเมืองไทย” ผู้มาก่อนกาล *Stand-Up Comedy*. (2567). <https://www.thaipbs.or.th/now/content/1137>
- รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม. (2551). *อุปสรรคที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรณคดีปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2561). สถานภาพงานวิจัยอุปสรรคเชิงมนทัศน์ในภาษาไทย. *วารสารอักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 40(2), 202-254. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jasu/article/view/190461>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *บรรทัดฐานภาษาไทย เล่ม 4 วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย*. โรงพิมพ์ สกสศ. ลาดพร้าว.
- สุพัฒน์ ศิวะพรพันธ์. (2567). *ย้อนเส้นทาง 29 ปี ‘เดี่ยวไมโครโฟน’ ฉบับ โน้ต-อดัม แต่พานิช*. <https://thestandard.co/29-years-of-nose-udom-stand-up-comedy/>
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2566). *ภาษาศาสตร์สังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 5). โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรกัญญา อนันต์ทรัพย์สุข. (2559). *ถ้อยคำนัยแฝงในการแสดงเดี่ยวไมโครโฟนครั้งที่ 7-10 ของอดัม แต่พานิช*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- อดัม แต่พานิช. 2565. *เดี่ยว 13*. [วิดีโอ]. Netflix. <https://www.netflix.com/th/title/81343825>
- Goatly, A. (1998). *The language of metaphor*. Routledge.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conservation. In *Syntax and semantics 3: speech arts*. Academic Press.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: a practical introduction* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphor we live by*. Cambridge University Press.
- Musolff, A. (2006). Metaphor scenarios in public discourse. *Metaphor and Symbol*, 21(1), 23-38. https://doi.org/10.1207/s15327868ms2101_2
- Zoglin, R. (2025). Stand-up comedy. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/art/stand-up-comedy>